

Parlament ja ringhääling

Gunnar Paal

Riigikogu pressisekretär, pedagoogikakandidaat

Eesti vajadustest ja võimalustest lähtudes tuleb läbi arutada ja välja töötada parlamendiülekanne ja –saadete tegemise kontseptsioon.

Ajakirjandus täidab olulist rolli rahva informeerimisel, aga ka avalikkusele andmete kättesaadavaks tegemisel. Ajalooliselt iseloomustasid analüütikud meedia rolli järgmiselt: "Veidi aega pärast seda, kui press oli saavutanud oma neljanda võimu esindaja staatuse, hakati küsima, milline on pressi suhteline võim parlamendi üle. Võrreldes oma päris väikese võimuga üsna alguses, on press nüüdseks kõik teised võimud varju jätnud ja neid mõjukuselt ületanud" (Schultz 2002a, 2).

Ajakirjandusteoorias on tuntud reegel: fakt on püha – kommentaar vaba. Kuid just faktide ja teemade valikul lähtutakse meedias valitsevast suunast: "Head uudised on halvad uudised." Nimetatud kallak on Eesti ajakirjandusele iseloomulik ka Riigikogu tegevuse käsitlemisel.

Uuringu põhjal, kuidas Eesti meedias kajastatakse Riigikogu tööd, on järeldatud, et väljaanded otsivad parlamendiga seonduvast materjalist markantseid üksikjuhtumeid ega süvene seadusloome sisse. Toimetused ei telli riigiametnikelt kommentaare, sest väljakujunenud kolumnistide sõnavõtted on mahlakamad. Ajaleht haarab kinni kõrvalisest ning teeb selle kaudu maha või pisendab Riigikogu tööd ja mainet (Rull 2002, 119). Selline lähenemine pole aga suurendanud ka ajakirjanduse enda usaldusväärust. Vastupidi, koos erakondade ja Riigikogu mainega on seesugune suhtumine kahandanud ka ajakirjanduse usaldusväärust, sest meedia kisub üldisest tegevusest välja üksikuid fakte ning kommenteerib neid vaba mõttelennu ja sageli ühehäälse suhtumisega.

Samal ajal näitavad uurimistulemused Riigikogu meediasuhtluse head taset. Küsitletud ajakirjanikud toovad oma hinnangutes esile teabe usaldusväärust ning valmisolekut ja avatust infot jagada. Keskmisest tasemest kõrgemalt on hinnatud ka meediaga suhtlemise oskust, teavitamise pidevust, pressiesindaja kättesaadavust ja päringutele vastamise kiirust (Ajakirjanike küsitlus 2003,15).

Eeltoodust saab teha järelduse, et avatuse kõrval on avaliku arvamuse kujundamise seisukohalt väga tähtis anda objektiivselt adekvaatne pilt riigi institutsioonide tegevusest.

Internet parlamendi töö vahendajana

Interneti võimas areng on märgatavalt parandanud Riigikogu töö valgustamise tehnilisi võimalusi. Riigikogu koduleheküljelt on võimalik saada ülevaadet nii arutusel olevate

eelnõude kui ka seletuskirjade kohta. Samuti on võimalik jälgida Riigikogu istungeid reaalajas – kas Interneti–televisiooni vahendusel või raadioülekannete kaudu.

Kogu maailma parlamendid kasutavad laialdaselt niisugust praktikat. Interneti kanali kaudu saavad parlamendi istungeid jälgida muidugi need, kellel on selleks tehnilised võimalused. Uuringute järgi kasutatakse Eestis seda võimalust väga palju. Edaspidi lisab nimetatud kanalile populaarsust ja tähtsust kindlasti ka Interneti–televisiooni ülekannete pildi parandamine ning kanali läbilaskevõime ja info edastamise kiiruse suurendamine. Mainitud kanal on tähtis veel sellegi poolest, et on Interneti vahendusel kättesaadav kogu maailmas. Kuid avaliku arvamuse kujundamise seisukohalt ei maksa Interneti rolli üle hinnata. See on tähtis kitsamale sihtrühmale, kuid vaatamata oma tehnilisele kättesaadavusele ei hõlma laiemat avalikkust.

Televisioon ja raadio parlamenditöö vahendajana

Riigi institutsioonide tegevuse kohta raadio, televisiooni ja uue meedia vahendusel antav vahetu ja tasakaalustatud teave aitab kõige objektiivsemalt suunata avalikku arvamust, vahendada poliitikute seisukohti üksikuid aspekte kontekstist välja kiskumata.

Riigivõimu institutsioonide senisest usaldusväärsemaks muutmise parimaks võimaluseks peetakse riiklikke programme käsitlevate infosaadete edastamist avalik-õiguslikus ringhäälingus. Seda seisukohta jagab 57% Eesti elanikkonnast (Meisalu 2002, 122).

Tuntud massikommunikatsiooni teoreetik Denis McQuail on rõhutanud: "Televisiooni peetakse peamiseks uudiste ja info allikaks inimeste jaoks ning peamiseks kommunikatsioonikanaliks poliitikute ja kodanike vahel, eriti just valimiste ajal. Selles mitteametliku avaliku informeerija rollis on televisioon jäänud üldiselt usutavaks ja usaldusväärseks" (McQuail 2003, 24).

Parlamentide tegevuse adekvaatne kajastamine ja avalikkuse informeerimine on probleem kogu maailmas. Austraalia parlamendi meediasuhteid ja parlamendi teleülekandeid analüüsinud dr Julianne Schultz jõudis järeldusele: "Mulle tundub, et parlamenditöö televisiooniülekanded pole enam küsimus valitud parlamendiliikmete või senaatorite jaoks, see on oluline meie maa kui terviku tervisele." Silmapaistev Ameerika ajakirjanduse kriitik Walter Lippmann on kirjutanud: "Press pole institutsioonide asendaja, parimal juhul heidab ta üksnes uurivat valgust ja selgitab mõningaid sündmusi" (Schultz 2002a, 11–12).

Teleülekannete kasuks räägib ka silmapaistva poliitiku, diplomaadi ja praeguse hinnatud konsultandi Henry Kissingeri arvamus analüütiku ja poliitiku staatuse võrdluse kohta: "Analüütiku ning riigimehe vaatenurk on äärmiselt erinev. Analüütik võib ise valida probleemi, mida ta soovib uurida, riigimehele aga surub tegelikkus probleemid peale. Analüütik võib selgele järeldusele jõudmiseks kulutada nii palju aega, kui iganes vajab; riigimehe peamiseks probleemiks on aja halastamatu surve. Analüütik ei riski millegagi. Kui tema järeldused osutuvad vääraks, võib ta rahumeeli asuda uut uurimust kirjutama.

Riigimees tohib mõistatada ainult üks kord; tema eksimused pole heastatavad" (Kissinger 2000, 26–27).

Arenev ühiskond, riikidevaheliste suhete laienemine, eri maade tegevuste süvenev lõimumine on tegurid, mis nõuavad rahva informeerimist. Seda aspekti peetakse väga oluliseks ka praeguses laienevas Euroopas. "Infoühiskonnas on poliitilise maailma kontrollimine rahva poolt ikka veel üsnagi utoopiline ning kindlasti ennatlik kujutelm. Ja ometigi võib mingit ülepingutatud kinnitust otsimata väita, et elektroonilised võrgud on osutunud uueks võimekaks vahendiks, mille abil saab pidada poliitilist debatti või alustada järgmist väitlust või puhuda sellesse demokraatlikku süsteemi uut elu, mis seda hädasti vajab" (Hubert 2000, 107).

Parlamendiülekannetel on mõju ka trükiajakirjandusele, kus sageli valitseb faktide piiratud valik ja vaba kommentaar, mille puhul üsna tihti ei süveneta ei asja sisusse ega tagamaadesse: "Mahukale informatsioonile kerge juurdepääsu omamine on omamoodi väljakutse ajakirjanduse toimetamise püramiidile – väljakutse ajakirjanduses kehtivale nõudele esitada materjal lühidalt, selgelt ja lihtsalt." Silmas tuleb pidada ka elektroonilise pressi abil sündmustest ja debattidest vahetu pildi saamise võimalust. "Emotsioon ega üherealised kiir uudised ei asenda loogikat ega poliitikategemise või avalike debattide keerukust" (Schultz 2002a, 10).

Kuigi eespool on toodud hulgaliselt näiteid televisiooni tähtsuse kohta parlamenditöö kajastamisel, ei tohi loomulikult mingil moel alahinnata raadioülekanndeid, sest nende abil saab edastada teavet palju suuremale auditooriumile ning nendel ülekannetel on hoopis laiem leviku diapasoon.

Ringhäälingu rahvusvaheline praktika

Riigid on kujundanud välja erineva praktika oma parlamendi tegevuse kajastamiseks. Saateid teevad nii avalik-õiguslikud kanalid kui ka erakanalid. Nagu on teatavaks saanud kohtumistel parlamentide esindajatega, on mitmes riigis oma parlamendi töö edastamiseks erikanalid. Parlamendi erikanalid toimivad viies riigis (USA, Korea Vabariik, India, Suurbritannia ja Rootsi). Suurt tähelepanu pööratakse parlamendiülekannetele USA-s, kus töötab kaks kaabelkanalit (C-SPAN), selleks et kanda täielikult, ilma kommentaarideta üle Esindajatekoja ja Senati plenaaristungeid. Tegu on erakanalitega. Soomes ja Rootsis tehakse parlamendiülekanndeid tähtsamatelt istungitelt ja olulisemate teemade käsitlestelt. Lähitulevikus planeerivad parlamendiistungitelt teleülekanndeid teha veel mitu riiki. Edastamise seisukohalt võimaldavad raadioülekannded loomulikult paindlikumat lähenemist.

Rahvusvahelist praktikat analüüsid selgub, et enam levinud on plenaaristungite ülekannded. Osa riike teeb ülekanndeid aga valikuliselt – tähtsamatest poliitilistest sündmustest, debattidest ja aruteludest. Samas tuleb rõhutada, et üldjuhul ei tee parlamendid ise televisiooni- ega raadioprogrammi, neid teevad lepingute alusel kas avalik-õiguslikud või erakanalid. Parlamendid on arendanud välja sisetelevisiooni ja –raadio

translatsioonisüsteemid, mis võimaldavad toota ja salvestada televisiooniprogrammi. Samuti pole rahvusvahelises praktikas levinud, et parlamendid kaasfinantseeriksid teleprogramme.

Teleülekannete kõrval toodavad telejaamad uudisteprogrammidele parlamendi aruteludest ja sündmustest lühiülevaateid, kuid on selge, et need ei korva ülekandeid.

Eesti ringhäälingu praktika

Eesti Televisioon ja Eesti Raadio kajastavad Riigikogu tegevust regulaarselt. Viimaseil aastail on vahelduva sageduse ja intensiivsusega kantud üle Riigikogu istungeid ning tehtud dokumentaalseid ülevaateid. Nende aastate praktikasse kuuluvad parlamendi tegevust kajastavad ülekanded, saated ja uudislööd. Mainitutele lisanduvad probleemsaadet Riigikogus arutatud küsimustest saadikute osavõtul.

Nagu juba märgitud, kuuluvad Riigikogu istungite korrapärased ülekanded nii Eesti Televisiooni kui ka Eesti Raadio praktikasse. Kahjuks on aga viimaseil aastail märgata tagasitõmbumist, et mitte öelda ignoreerimist.

Massikommunikatsiooniteoreetik Denis McQuail märgib: "Raske on vältida kommertslikku loogikat, sest üha suurem osa meediat käivitavatest teguritest tundub järgivat pigem turu nõudmisi kui sotsiaalseid ja kultuurilisi asjaolusid. See ei puuduta üksnes struktuuriküsimusi (nt avalik-õigusliku ringhäälingu tähtsuse langust), vaid mõjutab ka sisu väärtust ja norme ning meedia üldisemat rolli ühiskonnas" (McQuail 2003, 431).

Analüüsides Eesti ühiskonna arengusuundi ja vajadusi, parlamendiülekannete rahvusvahelist praktikat, avalik-õigusliku ringhäälingu ülesandeid ja programmi võimalusi, võib järeldada, et otstarbekas on läbi arutada ja välja töötada kontseptsioon parlamendiülekannete ja parlamendisaadete tegemiseks, lähtudes seejuures Eesti vajadustest ja võimalustest.

Loogiline oleks, et avalik-õiguslik televisioon ja raadio annaksid võimaluse jälgida adekvaatselt reaalsamas riiklikult tähtsate küsimuste arutamist Riigikogus ja riigile tähtsate küsimuste käsitlemist (nt riigieelarve, majanduspoliitika, sotsiaalpoliitika, välispoliitika, infotunnid, arupärimistele vastamine). Paindliku programmipoliitika korral on seadusandja istungitelt võimalik muidugi teha ka rohkem ülevaatlikke videosalvestusi.

Maailmapraktikale tuginedes rõhutas parlamentide töö avalikustamise uuringutega rahvusvaheliselt tuntuks saanud Julianne Schultz, et näiteks Austraalias on aeg kaaluda parlamenditegevuse ülekandmise taaslustamist televisioonis ja teha seda nüüd juba hoopis ambitsioonikamalt, kasutades ära selle võimaluse kogu demokraatlikku potentsiaali (Schultz 2002b, 16).

Eesti võimalusi ja praktikat silmas pidades on otstarbekas pöörata teleülekannetes enam tähelepanu riiklikult tähtsate probleemide kajastamisele. See oleks usaldusreitingu tõstmise kõige tõhusam vahend nii erakondadele, Riigikogule kui ka meediale endale.

Sellest tulenevalt oleks otstarbekas fikseerida avalik-õigusliku ringhäälingu tegevuskavas kontseptuaalselt, milline on nende organisatsioonide roll riigi institutsioonide tegevuse vahendamisel avalikkusele. Ringhäälinguseaduses on kirjas põhinõuded Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni saadetele ja programmidele, mis peavad kaasa aitama nii eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilitamisele ning arendamisele kui ka Eesti riikluse tugevdamisele (ringhäälinguseadus, § 26). Nimetatud eesmärki saab täita riigi võimuorganite tegevuse adekvaatse kajastamisega ning nende tööst täieliku ülevaate andmisega. Märgitud kontseptuaalse seisukoha järgimist saab kõige paremini teha Ringhäälingunõukogu, kellele on seadusega pandud kohustus teostada järelevalvet avalik-õigusliku ringhäälingu tegevuse üle (ringhäälinguseadus, § 32 lõige 9). Järelevalvet kontseptuaalsetes küsimustes ei saa pidada ringhäälinguseaduses toodud sätte avalik-õigusliku ringhäälingu toimetusklikku sõltumatusse sekkumisena (ringhäälinguseadus, § 28).

Rahva poliitiline aktiivsus

Riigi võimuorganite ja seadusandliku kogu reiting on otseselt seotud rahva poliitilise aktiivsusega, mis väljendub reljeefselt nii kohalikest kui ka Riigikogu valimistest osavõtuga. Taasiseseisvunud Eestis väljakujunenud olukorda kajastavad tabelid.

Tabel. Osavõtt (%) Riigikogu ja kohalikest valimistest

Riigikogu valimised			
1992. a	1995. a	1999. a	2003. a
67,84%	69,6%	57,43%	58,24%
Kohalikud valimised			
1993. a	1996. a	1999. a	2002. a
52,6%	52,5%	49,8%	52,5%

ALLIKAS: Vabariigi Valimiskomisjon. – www.vvk.ee.

Tabelites toodud näitajaid analüüsides võib märgata, et mõningasest langusest hoolimata on osavõtt kohalikest valimistest olnud stabiilne. Riigikogu valimistel on aga näha osavõtuaktiivsuse langust, kuigi eelmiste aastatega võrreldes võib 2003. aastal täheldada tõusu.

Silmas pidades seda, et ajakirjanduses kõneldakse võimu võõrandumisest rahvast, on ülim aeg läbi arutada tegevuskava, kuidas riigi võimuorganite töö rahvale lähemale tuua. Eeltoodud seisukohtade põhjal soovin rõhutada, et avalik-õiguslikul ringhäälingul on selles protsessis täita oluline roll.

Kasutatud kirjandus

Ajakirjanike küsitlus 2003. aasta jaanuaris. Ettevõtete ja asutuste suhted meediaga 2002. Valitsusasutused, Riigikogu. ES Turu-uuringute AS.

Hubert, A. (2000). Democracy and the Information Society in Europe. Office for Official Publications of the European Communities.

Kissinger, H. (2000). Diplomaatia. Tallinn: Varrak.

McQuail, D. (2003). McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Meisalu, M. (2002). Rahva informeeritus Riigikogust. – Riigikogu Toimetised 5.

Riigikogu Kantselei ja ES Turu-uuringute AS-i küsitlus 2002. – <http://www.riigikogu.ee/osakonnad/MSI>.

Ringhäälinguseadus. – Riigi Teataja I 1994, 42, 680.

Rull, I. (2002). Riigikogu töö kajastus Eesti meedias. – Riigikogu Toimetised 5.

Saar Poll. Baromeeter. 2003. aasta september.

Schultz, J. (2002a). Two Cultures: Parliament and the Media. Senate Address, 15 February. – www.aph.gov.au.

Schultz, J. (2002b). A Parliament Channel – Must See TV? – About the House. Liaison and Projects Office. Australia's House of Representatives. Ed 11, May/June.

Valimistulemused. Vabariigi Valimiskomisjon. – www.vvk.ee.